

LAKIVALIOKUNNAN MIETINTÖ 11/2006 vp

Hallituksen esitys laiksi rikoslain 50 luvun muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 23 päivänä toukokuuta 2006 lähettänyt lakivaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen laiksi rikoslain 50 luvun muuttamisesta (HE 53/2006 vp).

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- lainsäädäntöneuvos Lena Andersson, oikeusministeriö

- ylikomisario Arto Hankilanoja, sisäasiainministeriö
- lakimies Juhani Parkkari, sosiaali- ja terveysministeriö
- käräjätuomari Kari Lappi, Helsingin käräjäoikeus
- valtiosyyttäjä Leena Metsäpelto, Valtakunnansyyttäjänvirasto
- rikostarkastaja Sirpa Laakso, keskusrikospoliisi
- tullilylitarkastaja Juha Vilkkö, Tullihallitus
- professori Pekka Koskinen.

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan, että huumausaineen viljelyn, kuljettamisen ja kuljetuttamisen yritys säädetään huumausainerikoksena rangaistavaksi. Myös huumausainerikoksen edistämisenä rangaistavaksi säädetyn huumausaineen laitonta valmistusta, viljelyä, maahantuontia tai maastavientiä varten tapahtuvan välineiden, tarvikkeiden tai aineiden valmistamisen, kuljettamisen, luovuttamisen tai välittämisen yritys ehdotetaan säädettäväksi rangaistavaksi.

Rikoslakiin ehdotetaan lisättäväksi törkeää huumausainerikoksen edistämistä koskeva säännös. Jos huumausainerikoksen edistämisessä rikoksentekijä toimii huumausainerikoksen laajamittaiseen tekemiseen erityisesti järjestäytyneen rikollisryhmän jäsenenä ja rikoksen kohteena oleva väline, tarvike tai aine on tarkoitettu erittäin vaarallisen huumausaineen tai suuren

huumausainemäärän valmistukseen, viljelyyn, maahantuontiin tai maastavientiin taikka toiminnalla tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekijä olisi tuomittava törkeästä huumausainerikoksen edistämisestä. Rangaistukseksi ehdotetaan vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään kuusi vuotta.

Oikeushenkilön rangaistusvastuu ehdotetaan ulotettavaksi koskemaan huumausainerikosta, törkeää huumausainerikosta, huumausainerikoksen valmistelua, huumausainerikoksen edistämistä ja ehdotettua törkeää huumausainerikoksen edistämistä.

Ehdotetuilla säännöksillä pantaisiin täytäntöön Euroopan unionin neuvoston 25 päivänä lokakuuta 2004 tekemä puitepäättös laittoman huumausainekaupan rikostunnusmerkistöjä ja seu-

raamuksia koskevien vähimmäissääntöjen vahvistamisesta.

Puitepäätöksen tuli olla kansallisesti pantu täytäntöön viimeistään 12 päivänä toukokuuta

2006. Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian sen vahvistamisen jälkeen.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Yleisperustelut

Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella valiokunta pitää esitystä tarpeellisenä ja tarkoituksenmukaisena. Valiokunta puoltaa lakiehdotuksen hyväksymistä seuraavin huomautuksin ja muutosehdotuksin.

Esityksen pääasiallisena tarkoituksena on panna täytäntöön laittoman huumausainekaupan rikostunnusmerkistöjä ja seuraamuksia koskevien vähimmäissääntöjen vahvistamisesta tehty puitepäätös. Puitepäätöksen tavoitteena on torjua huumausaineiden ja erityisesti huumausaineiden valmistuksessa käytettävien ns. lähtöaineiden laittoman kauppaa Euroopan unionissa. Lähtöaineiden laittomaan valmistukseen tai käsittelyyn liittyviä tekoja on Suomessa toistaiseksi tullut ilmi suhteellisen vähän. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan on kuitenkin syytä varautua siihen, että tällaiset teot saattavat meilläkin yleistyä.

Ehdotettu sääntely menee tietyiltä osilta jonkin verran pitemmälle kuin puitepäätös välttämättä edellyttää. Huumausainerikoksen edistämisen yritystä koskeva rangaistussäännös on esityksessä ulotettu koskemaan paitsi lähtöaineisiin liittyviä tekoja myös huumausainerikoksen tekemiseen soveltuviin välineisiin ja tarvikkeisiin liittyviä tekoja. Lisäksi törkeää huumausainerikoksen edistämistä koskeva rangaistussäännös on ulotettu koskemaan myös huumausainerikoksen rahoittamista, vaikka puitepäätös ei tähän velvoitakaan. Valiokunta pitää esitystä näiltäkin osilta perusteltuna. Ehdotetussa muodossa huumausainerikoksia koskevasta sääntelystä tulee kattavampi ja johdonmukaisempi kuin siinä tapauksessa, että puitepäätös pantaisiin täytän-

töön vain täyttämällä kaavamaisesti siitä johtuvat vähimmäisvelvoitteet.

Esityksessä ehdotetaan, että oikeushenkilön rangaistusvastuu ulotetaan koskemaan kaikenlaisia huumausainerikoksia huumausaineen käyttörikosta lukuun ottamatta. Tämä on tarpeen puitepäätöksestä johtuvien velvoitteiden täyttämiseksi. Koska hallituksen esityksen perustelut ovat tältä osalta suppeat, valiokunta pitää aiheellisenä korostaa, että oikeushenkilön rangaistusvastuu ei synny pelkästään sillä perusteella, että oikeushenkilön toiminnassa on tehty huumausainerikos. Lisäksi on rikoslain 9 luvun säännösten mukaisesti pystyttävä osoittamaan niin sanottu yhteisösyylisyys eli se, että oikeushenkilön toiminnassa on menetelty moitittavasti ja että tällä menettelyllä on yhteys rikoksen tapahtumiseen. Edelleen edellytyksenä on se, että rikos on tehty oikeushenkilön puolesta tai hyväksi ja että rikoksentekijällä on määrätynlainen suhde oikeushenkilöön tai asema sen organisaatiossa.

Oikeushenkilön rangaistusvastuulle säädetyt varsin tiukat edellytykset saattavat valiokunnan käsityksen mukaan täytyä esimerkiksi tilanteessa, jossa huumausaineiden valmistukseen soveltuvia aineita laillisesti käsittelevässä yrityksessä laiminlyödään noudattaa vaadittavaa huolellisuutta ja varovaisuutta huumausainerikosten ehkäisemiseksi ja siten mahdollistetaan huumausainerikoksen tekeminen yrityksen toiminnassa. Toisaalta on selvää, että yritystä ei voida tuomita yhteisösakkoon pelkästään sillä perusteella, että sen työntekijä syyllistyy työpaikalla tai muuten huumausainerikokseen, jolla ei ole yhteyttä yrityksen toimintaan.

Yksityiskohtaiset perustelut

3 §. *Huumausainerikoksen valmistelu (Uusi).* Puitepäättöksen 2 artiklan 1 kohdan d alakohdan mukaan rangaistavaksi on säädetty lähtöaineiden valmistus, kuljetus ja jakelu tietoisena siitä, että niitä käytetään huumausaineiden laittomaan tuotantoon tai valmistukseen. Mainitut teot ovat jo nyt rangaistavia rikoslain 50 luvun 3 §:ssä tarkoitettuna huumausainerikoksen valmisteluna. Puitepäättöksen 3 artiklan 1 kohdan mukaan myös mainittujen tekojen yritys on säädetty rangaistavaksi. Esityksessä ei kuitenkaan ehdoteta huumausainerikoksen valmistelun yrityksen säätämistä rangaistavaksi.

Rikoksen valmistelu on rikoslaissa säädetty rangaistavaksi vain poikkeuksellisesti. Valmistelukriminalisoinnit koskevat yleensä vakavimpia rikoksia. Rikoslaissa ei ole aikaisemmin ulottettu rangaistavuutta rikoksen valmistelun yritykseen saakka. Periaatteellista estettä huumausainerikoksen valmistelun yrityksen kriminalisoinnille ei kuitenkaan ole. Huumausainerikoksen valmisteluna rangaistavaksi säädetty teot muodostavat itsenäisen rikostunnusmerkistön suhteessa päärikokseen eli huumausainerikokseen. Tunnusmerkistössä mainitut teot ovat myös luonteeltaan sellaisia, että niiden jääminen yritysasteelle on käytännössä mahdollista.

Huumausainerikoksen valmistelun tekotavat ovat samat kuin huumausainerikoksen edistämisessä, jonka yritys esityksessä ehdotetaan säädettyväksi rangaistavaksi. Erona huumausainerikoksen edistämisen ja huumausainerikoksen valmistelun välillä on vain se, että edistäminen liittyy toisen tekemään rikokseen, kun taas valmistelussa on kysymys tekijän omaan huumausainerikokseen liittyvistä toimista. Puitepäättöksessä ei tehdä eroa edellä mainittujen tapausten välillä, vaan se edellyttää lähtöaineiden käsittelyyn liittyvien tekojen yrityksen rangaistavuutta molemmissa tapauksissa.

Edellä lausuttuun viitaten lakivaliokunta toteaa, että rangaistavuus ulottuu poikkeuksellisen pitkälle, jos valmistelun yritys säädetään rangaistavaksi. Tällaisen rangaistussäännöksen soveltamiseen saattaa liittyä myös näyttövai-

keuksia. Kun valmistelu on jäänyt yritysasteelle, voi olla vaikeaa todeta, että tekijällä on ollut säännöksen edellyttämällä tavalla tarkoitus tehdä huumausainerikos. Jotta puitepäättös kuitenkin tulee myös tältä osalta asianmukaisesti täytäntöönpannuksi, huumausainerikoksen valmistelun yritys on valiokunnan käsityksen mukaan säädetty rangaistavaksi. Valiokunta painottaa, että rangaistavuuden ulottaminen näin pitkälle ei tarkoita sitä, että vaatimukset sen suhteen, kuinka vakuuttavaa näyttöä syyksilukevan tuomion antaminen edellyttää, olisivat alhaisemmat kuin rikosasioissa yleensä.

Puitepäättös edellyttää vain lähtöaineiden käsittelyyn liittyvien tekojen yrityksen säätämistä rangaistavaksi. Huumausainerikoksen valmistelun yritystä koskeva rangaistussäännös on kuitenkin johdonmukaista ulottaa koskemaan lähtöaineisiin liittyvien tekojen lisäksi myös huumausainerikoksen tekemiseen soveltuviin välineisiin ja tarvikkeisiin liittyviä tekoja. Tämä vastaa sitä, mitä esityksessä on ehdotettu huumausainerikoksen edistämisen yrityksen osalta.

Edellä esitetyistä syistä valiokunta ehdottaa pykälään lisättäväksi uuden 2 momentin, jossa huumausainerikoksen valmistelun yritys säädetään kaikilta osin rangaistavaksi.

4 a §. *Törkeä huumausainerikoksen edistäminen.* Valiokunta ehdottaa pykälän 1 momentin 2 kohdan sanamuotoa täsmennettäväksi. Tarkoituksena on selventää sitä, että kyseisessä kohdassa säädetty huomattavan taloudellisen hyödyn tavoittelua koskeva edellytys voi täytyä sekä silloin, kun tällaista hyötyä tavoitellaan edistämiserikoksella, että silloin, kun sitä tavoitellaan edistettävällä päärikoksella.

Jos säännöksessä asetetut muutkin edellytykset täyttyvät, rikoksentekijä syyllistyy siten törkeään huumausainerikoksen edistämiseen ensiksikin silloin, kun hän tavoittelee huomattavaa taloudellista hyötyä omalla toiminnallaan, esimerkiksi huumausainerikoksen rahoittamisella. Säännös soveltuu kuitenkin myös silloin, kun tekijä ei omalla toiminnallaan tavoittele huomattavaa taloudellista hyötyä, mutta hän on tietoinen siitä, että hän toiminnallaan edistää sellaista

huumausainerikosta, jolla tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä.

Valiokunta täydentää hallituksen esityksen yksityiskohtaisia perusteluita toteamalla, että tekijä tuomitaan törkeästä huumausainerikoksen edistämisestä vain, jollei teko ole rangaistava osallisuutena huumausainerikokseen tai törkeään huumausainerikokseen. Tämä johtuu rikoslain 50 luvun 4 §:ssä säädettyyn huumausainerikoksen edistämisen tunnusmerkistöön sisältyvästä toissijaisuuslausekkeesta. Kuten teon perusmuodossakin, törkeää huumausainerikoksen edistämistä koskeva säännös siis syrjäytyy, jos myötävaikutus rikokseen on niin läheistä, että tekijä on katsottava tekijäkumppaniksi tai osalliseksi huumausainerikokseen tai törkeään huumausainerikokseen.

Toissijaisuuslausekkeeseen liittyy se ongelma, että esimerkiksi avunanto huumausainerikokseen on selvästi lievemmin rangaistava teko kuin huumausainerikoksen edistäminen. Huumausainerikoksen avunannon enimmäisrangaistuksen ja törkeästä huumausainerikoksen edistämisestä ehdotetun enimmäisrangaistuksen

välinen ero on vieläkin suurempi. Avunannosta ja huumausainerikoksen edistämisestä säädettyjen rangaistusten välinen ero on todettu jo nykyisiä säännöksiä säädettäessä (HE 180/1992 vp, s. 26). Tuolloin on kuitenkin katsottu, että tilanteissa, joissa huumausainerikoksen avunannon enimmäisrangaistus vaikuttaa riittämättömältä, tapauksessa lienee jo kyse törkeästä huumausainerikoksesta. Tämä arvio pitää valiokunnan mielestä vieläkin varmemmin paikkansa niissä tilanteissa, joissa törkeää huumausainerikoksen edistämistä koskeva säännös syrjäytyy toissijaisuuslausekkeen vuoksi.

Valiokunta on tarkistanut pykälän 2 momentin sanamuotoa sen selkeyttämiseksi, miltä osalta törkeä huumausainerikoksen edistäminen on rangaistavaa jo yritysasteella.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella lakivaliokunta ehdottaa,

että lakiehdotus hyväksytään muutettuna seuraavasti:

Valiokunnan muutosehdotukset

Laki

rikoslain 50 luvun muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun rikoslain (39/1889) 50 luvun 1 §, sellaisena kuin se on laeissa 1304/1993 ja 654/2001, ja
lisätään 50 luvun 3 ja 4 §:ään, *sellaisina* kuin ne ovat mainitussa laissa 1304/1993, kumpaankin uusi 2 momentti ja lukuun uusi 4 a ja 8 § seuraavasti:

50 luku

Huumausainerikoksista

1 §
 (Kuten HE)

3 § (Uusi)

Huumausainerikoksen valmistelu

— — — — —
Yritys on rangaistava.

4 §
(Kuten HE)

4 a §

Törkeä huumausainerikoksen edistäminen

Jos huumausainerikoksen edistämisessä rikoksentekijä toimii huumausainerikoksen laajamittaiseen tekemiseen erityisesti järjestäytyneen rikollisryhmän jäsenenä ja

1) rikoksen kohteena oleva väline, tarvike tai aine on tarkoitettu erittäin vaarallisen huumausaineen tai suuren huumausainemäärän valmistukseen, viljelyyn, maahantuontiin tai maastavientiin *taikka*

2) huumausainerikoksen edistämisellä tai edistettävällä rikoksella tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä

ja huumausainerikoksen edistäminen on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekijä on tuomittava *törkeästä huumausainerikoksen edistämisestä* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Edellä 4 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettulla tavalla tehdyn törkeän huumausainerikoksen edistämisen yritys on rangaistava.

8 §
(Kuten HE)

Voimaantulosäännös
(Kuten HE)

Helsingissä 22 päivänä syyskuuta 2006

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Tuija Brax /vihr
vpj. Susanna Rahkonen /sd
jäs. Esko Ahonen /kesk
Leena Harkimo /kok
Lasse Hautala /kesk
Tatja Karvonen /kesk
Petri Neittaanmäki /kesk
Heli Paasio /sd

Lyly Rajala /kok
Jukka Roos /sd
Tero Rönni /sd
Petri Salo /kok
Pertti Salovaara /kesk
Minna Sirnö /vas
Juhani Sjöblom /kok
Astrid Thors /r.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Tuomo Antila.